

بسمه تعالی

دستاوردها و ظرفیت های مطالعات تیمز و پرلز در سیاستگزاری و تصمیم گیری های بومی و محلی نظام آموزشی

عبدالعظیم کریمی

مدیر ملی مطالعات تیمز و پرلز

هر نظام آموزشی برای "تبیین"، "کنترل" و "پیش بینی" سیستماتیک وضعیت خود از "درون دادها"، "فرآیندها" و "برون دادها"، نیازمند ابزارهای علمی و استاندارد و قابل اتکا و عرضه در سطح ملی و منطقه ایی و جهانی می باشد تا بتواند میزان صحت "مقصد" و "جهت" و "سرعت" حرکت خود را بیازماید و سپس داوری و اصلاح کند.

با این مقدمه کوتاه، چند پرسش بلند قابل طرح است:

- 1- ما همواره در حال ایجاد تحول و تغییر و اصلاح، و ارائه دهها طرح و برنامه و سند و منشور و ... در نظام آموزشی خود بوده و هستیم و احتمالاً خواهیم بود، اما پرسش پرچالش این است که آیا تا به حال ابزاری معتبر برای رصد کردن میزان اثر بخشی این تغییرات و برنامه ها به شکل طولی و روندی (ونه مقطعی و موردی) داشته ایم تا با تکیه بر آثار مشاهده شده به بازبینی و اصلاح هدفمند آنها بپردازیم؟
- 2- ما مدعی قدرت اول منطقه در سند چشم انداز 1404 هستیم و آموزش و پرورش کشور که به عنوان رکن اصلی تولید و توسعه علمی در فرآیند تعلیم و تربیت نسل نو و فردا ساز، نقش زیر سازهای بنیادی این ادعا را عهده دار است باید در خط مقدم این رقابت علمی و آموزشی قرار گیرد. اما سوال این است که ما چه راهبردها و راهکارهای برخاسته از پژوهش های مستند و علمی برای چگونگی دسترسی به این هدف بلند، و پایش مداوم کمی و کیفی میزان نزدیک شدن یا دور شدن به آن را در اختیار داریم و از آن بهره می گیریم؟
- 3- آیا ما تا به حال توانسته ایم به صورت هدفمند و سیستماتیک و با روش علمی و عینی و مستقل از داوری های شخصی و ذهنی، یک تصویر نسبتاً جامع از میزان پیشرفت و یا پسرفت عملکرد نظام آموزشی کشور را در قالب شاخصه های تعریف شده و قابل سنجش و مشاهده ارائه دهیم؟
- 4- ما در چند سال اخیر شاهد انجام یک سری تغییرات ساختاری (3-3-6) و محتوایی (تغییر کتاب های درسی) در نظام آموزشی با هدف تحقق انتظارات اسناد بالادستی بوده ایم اما برای ارزیابی و سنجش میزان دست یابی به این اهداف، ملاک و معیار تعریف شده ایی داریم؟
- 5- ما خواهان تربیت دانش آموزانی در تراز سند تحول بنیادین، و چشم انداز 1404 هستیم. برای دست یابی به این هدف چه برنامه های را قصد کرده ایم؟ چه روش هایی را برای پیاده سازی این اهداف پیش بینی کرده ایم؟ و چه ملاک ها و ابزارهایی برای سنجش میزان دست یابی به این اهداف قصد شده و اجرا شده تدارک دیده ایم؟

نتایج مطالعات تیمز و پرلز حد اقل دارای سه کارکرد و امکان ویژه زیر است:

- 1- امکان "تبیین" وضعیت موجود آموزشی کشور در یک نگاه طولی و روندی و نظام مند و مقایسه آن با کشورهای منطقه و سایر کشورهای شرکت کننده در این مطالعه.

مصادیق بارز آن نتایج و یافته‌های ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی در مورد جایگاه، وضعیت، و عملکرد نظام آموزشی کشور در سه درس اصلی و بنیادی (ریاضیات و علوم و سواد خواندن) و در سه پایه تحصیلی حساس و تعیین کننده (چهارم و هشتم و دوازدهم) این تبیین علمی بر اساس سه مولفه مهم برنامه ریزی درسی در نظام آموزشی کشور (1- آن‌چه در برنامه‌ها از جانب ساستگزاران و مسولان "قصده" شده است 2- آنچه در میدان عمل از جانب مدیران و معلمان اجرا شده است 3- آن‌چه در بازده نهایی از جانب دانش‌آموزان "کسب شده است) قابل مشاهده و مقایسه می‌باشد.

2- امکان "کنترل وضعیت موجود و ممکن (میزان پیشرفت و پایش نقاط ضعف و قوت برنامه‌ها و اقدامات انجام شده):

مصادیق بارز آن، باز بینی برآیندهای آموزشی از طریق تحلیل ثانوی داده‌های ملی در سطح بافت آموزشی کشور با توجه به عوامل موثر در روند عملکرد آموزشی در ابعاد مختلف برنامه درسی، معلمان، خانواده، دانش‌آموزان، منابع و تجهیزات آموزشی و رابطه آن با میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

3- امکان "پیش بینی" وضع مطلوب آموزشی (کدام عامل یا عوامل، به چه میزانی، با چه شرایطی، و در چه زمان و مکانی، و با چه سطح اثربخشی می‌تواند در روند بهبود و ارتقای کیفیت آموزشی به طور معنی‌دار و روشمند و هدفمند مداخله کند.

مصادیق باز آن نتایج بدست آمده از 30 طرح پژوهشی و به‌ویژه نتایج پژوهشی پروژه جهانی آقای مک دونالد از روند عملکرد نظام آموزشی ایران در تیمز و پرلز در سفر اخیرشان به تهران و ارائه جزئیات نتایج طرح خود که می‌تواند راهگشای برخی از مشکلات موجود آموزشی و پیش‌بینی کننده جهت و سرعت روند عملکرد ما در آینده باشد. در گزارش آقای مک دونالد ضمن اشاره و اذعان به روند پیشرفت‌های نسبی ایران در سال‌های اخیر (به‌ویژه در درس علوم و خواندن و ریاضیات پایه چهارم و کاهش نابرابری‌های جنسی و طبقاتی در نظام آموزشی) راهکارهای مشخص علمی برای سرعت بخشی کمی و کیفی به روند عملکرد آموزشی به تفکیک عوامل مختلف: معلم، مدرسه، برنامه درسی، زمان تدریس، روش‌ها، منابع، و خانواده و.. (با استفاده از مدل‌های آماری پیشرفته و چند سطحی و..) ارائه نموده‌اند.

به نظر می‌رسد که مطالعات تیمز و پرلز ابزار نسبتاً مناسبی برای نظارت و بهبود کیفیت نظام آموزشی کشور در برخی از دروس و برخی از پایه‌ها (و نه به عنوان شاخصی مطلق و جامع) است و تلاش اصلی باید در جهت بومی سازی و جهت گیری‌های سنجش ملی و منطقه‌ای بر اساس مصوبه ماده واحده شورای عالی آموزش و پرورش (جلسه 785) باشد.

در مجموع می‌توان فهرستی از ظرفیت‌های تیمز و پرلز را به شرح زیر ارائه نمود:

1- قابلیت پاسخ دهی علمی و پژوهشی به برخی از پرسش‌های مطرح شده در باره عوامل موثر بر عملکرد نظام آموزشی و شناسایی و تعیین سهم هر یک از این عوامل در فرآیند یاددهی-یادگیری

2- هدفمند کردن سرمایه گذاری‌های آموزشی و تربیتی (در سطوح مختلف آموزش ضمن خدمت، برنامه ریزی درسی، روشهای تدریس، و..) با توجه به نیازها و کاستی‌های موجود و انتظارات

3- هدفمند کردن برنامه‌ها، منابع و تجهیزات آموزشی بر اساس نقاط ضعف و قوت شناسایی شده در روند عملکرد آموزشی

4- رصد کردن میزان تاثیر تغییرات و اصلاحات انجام شده در ساختار، محتوا و منابع و روشها و رویه‌های آموزشی در طول مطالعات ادواری تیمز و پرلز با توجه به شاخص‌های اعلام شده.

5- امکان انجام مطالعات طولی، روندی و هم‌دسته‌ای برای مشاهده نظام مند و مستند به یافته‌های پژوهشی در تشخیص موانع و مشکلات موجود نظام آموزشی

5- ساماندهی، جهت دهی و روشمند کردن کلیه فعالیت‌های پراکنده و سلیقه‌ای در فرایند تصمیم‌گیری‌های مدیریتی و آموزشی (تبدیل فعالیت‌های تراکمی و براونی به فعالیتهای تحولی و برداری)

6- کمک به سیاستگذاران و تصمیم سازان آموزشی برای اقدامات هوشمند ، و معنی دار با تکیه بر پیشنهاد های برخاسته از یافته های تیمز و پرلز

7- پایش جایگاه و روند پیشرفت آموزشی کشور در سطح ملی ، منطقه ای و بین المللی بر اساس اهداف از پیش تعیین شده

8- تحلیل ثانوی از داده های تیمز و پرلز بر اساس نیاز کارشناسان و برنامه ریزان آموزشی و ارائه راهکارهای علمی متناسب با برنامه ها و اهداف

9- صرف جویی در هزینه های پژوهشی و پیشگری از موازی پژوهی در بخش های تحقیقاتی با توجه به قابلیت های پاسخدهی دستاوردهای پژوهشی تیمز و پرلز در حوزه تصمیم گیری و برنامه ریزی (امکان سنجش بیش از 750 متغیر مندرج در مجموعه پرسشنامه های پیشینه کاوی تیمز و پرلز (پرسشنامه های معلم ، دانش آموز، مدرسه ، والدین و..))

10- امکان استفاده از تجربیات موفق سایر کشورهای شرکت کننده در تیمز و پرلز بویژه کشورهای منطقه و اسلامی برای الگوبرداری بهینه و بومی شده در راستای اهداف آموزشی

11- امکان انجام پژوهش های تطبیقی برای شناسایی عوامل موفقیت و شکست برنامه های اجرا شده

12- تبیین روشمند عوامل کلان مقیاس بافت اجتماعی و اقتصادی نظام آموزشی (برون آموزشگاهی) و عوامل خرد مقیاس (دورن آموزشگاهی) و تعیین سهم هر یک این عوامل در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

13- امکان سنجش عملکرد دانش آموزان در حیطه های مختلف یادگیری و شناسایی نقاط ضعف و قوت هر یک از این حیطه ها در مقایسه با خود و سایر کشورها به تفکیک دروس و پایه ها و موضوع ها و سالهای مختلف

14- توسعه و تقویت و ارتقای فرهنگ پژوهش های آموزشی و تعمیم نتایج آن به بدنه نظام آموزشی

15- اشاعه و ترویج چارچوب و ویژگی های سنجشی تیمز و پرلز ارتقای نگرش و شایستگی های حرفه ایی معلمان در سطح استانداردهای بین المللی

16- امکان تحقق مفاد سند تحول بنیادین (موضوع بند 4-19) و راهکارهای پیش بین شده در آن برای انجام اصلاحات آموزشی و تربیتی

17- شناسایی مدارس موفق و ناموفق در تیمز و پرلز و کشف دلایل و عوامل موفقیت و شکست آنها در ابعاد مختلف (معلم ،مدرسه و دانش آموز) به منظور بکارگیری نتایج در انجام اصلاحات و تغییرات درون آموزشگاهی

18- الگو برداری محلی و بومی از مطالعات تیمز و پرلز در سنجش های کلان مقیاس آموزشی برای پایش هدفمند پیشرفت تحصیلی دانش آموزان در پایه ها و دوره های مختلف تحصیلی

گزارش پیوست تحلیل مختصری از چگونگی تاثیر نتایج تیمز و پرلز در بهبود عملکرد نظام آموزشی ایران می باشد.